

КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ В ІСТОРИЧНІЙ РОМАНІСТИЦІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Індивідуальна манера Василя Шкляра передбачає взаємодію декількох стильових напрямів, зокрема неоромантизму з його ірраціональним потягом до ідеалу та неореалізму, який обумовлює кожен вчинок персонажа, як мотивований і відрефлексований. Автор не вдається до надмірного дидактизму, а шукає таких форм подачі матеріалу (нерідко запозичуючи їх із жанрової літератури – детективу, екшену, пригодницького роману), які б утримували оптимальний баланс між серйозним змістом і цікавою, захопливою розповіддю. Самобутнім аспектом концепції історії у романах «Чорний Ворон» та «Маруся» є поетизація подій перших десятиліть ХХ ст., коли художня реалізація міри «історичності» підпорядкована такому завданню. Звідси – поєднання історичного факту й вимислу з домислом, увага до духовних запитів зображеної епохи, взаємодія художнього та дослідницького первнів.

Метою розвідки є окреслення історичної концепції В. Шкляра як розуміння історичної пам'яті, як духовного первня народу та націєтворчого чинника.

Поетика романів «Чорний Ворон» і «Маруся» В. Шкляра прикметна поєднанням традиції й новаторства, що пов'язано з генезою української історичної романістики, з особливостями роману «зв'язку часів». Безумовний здобуток письменника – віднайдена межа між документальними свідченнями та актуальною мовою масової літератури, яка дозволила у сюжетно напруженій формі розповісти про історичне минуле.

Романам «Чорний Ворон» і «Маруся» властиві основні риси жанрового різновиду історичного роману: історичний сюжет (письменник відтворює в художній формі

період визвольних змагань 1918–1921 рр.); високий ступінь документальності подій; реальність визначних постатей, донині живих у пам'яті поколінь; поєднання історичної правди з художньою, історичного факту – з художнім вимислом, справжніх історичних осіб – із вигаданими; наявність історичного конфлікту та показ соціальних сил, які за ним стоять і визначають його зміст. Як відзначає В. Пономаренко, «шляхом реконструювання біографій народних месників на основі документальних та архівних матеріалів, В. Шкляр утворив своєрідний авторський міф про повстанців – борців за волю України» [3, с. 9]. Сполучивши ознаки маскульту й так званої високої літератури, романи виявили синкретичну художню природу.

Назвавши В. Шкляра «літературним вікінгом, легіонером, який завжди готовий до текстових походів і зіткнень з образно-художніми стихіями, що раніше не розроблювалися ним», Я Голобородько слушно зазначив: «Василь Шкляр розвиває та ущільнює романну канву в такий спосіб, неначе знімає кіно, в якому наявне авантюрне, психологічне і містичне начало, відчутні риси-якості детектива, екшена і трилера. При цьому його романи проткані і заряджені такими споконвічно привабливими для людської свідомості константами, як енігматичність, динаміка інтриги, філософічність і містика» [2].

В. Шкляр майстерно висвітлив у своїх творах актуальні проблеми української самоідентичності, відновлення історичної справедливості та інтерпретації замовчуваних або маловідомих сторінок вітчизняної історії. Актуальність повстанської тематики, центральної в обох романах письменника, полягає насамперед у її нерозробленості в літературі та в об'єктивному окресленні подієвої основи засобами художнього слова.

Багаторічна праця В. Шкляра в цьому напрямі, втілена у романі «Чорний ворон», що відкриває донедавна заборонені сторінки історії України, знайшла своєрідне

продовження у творі «Маруся». Насичений подіями, які легко і швидко сприймаються читачем, із позитивним персонажем-супержінкою, отаманом Марусею, у центрі, з незмінною та невід’ємною лінією кохання провідниці повстанців та поручника Мирона Гірняка, з таємницями роду Соколовських, містичними збігами, цей твір можна означити як бестселер.

Б. Томашевський підкреслював тематичність як визначальну ознаку історичного роману, що, на відміну від авантюрного, не переслідує розвиток фабули [4, с. 166]. Роман «Чорний Ворон» В. Шкляра певною мірою синтезує риси цих двох різновидів, стаючи «героїчним нарративом про національно-визвольні змагання» [5, с. 1] та презентуючи події українського повстанського руху, що зародився біля Мотронинського монастиря – у колісці Гайдамаччини XVIII століття. Автор фокусує свій мистецький погляд на жертовній, безкомпромісній та відчайдушній боротьбі «залишенців» – тих, хто не прийняв після відходу за Збруч армії УНР нових трагічних реалій і залишився у 20-х роках ХХ століття відвойовувати в Холодному Яру незалежність України. Осмислення національної ідентичності в романі інтерпретовано на рівні поетикальної структури. Художні засоби і прийоми (персоніфікація природи, національні символи – ворон, кінь, Святе Письмо, традиційні мотиви всезнання юродивих, боротьби добра зі злом, уривки із народних пісень) передають національно-патріотичний, етносакральний колорит, реалізують художні шукання В. Шкляра та творять персонажів реально-містичними, непереможними, загадковими.

«Маруся» є насамперед історичним романом, в якому репрезентована авторська візія національно-визвольних змагань 1919–1920-х років. Історичні факти, на яких засновано твір, у поєднанні з художнім домислом і вимислом, формують художній простір національної енергії та містичної поліфонії. У текстовому діапазоні роману

історичні події органічно трансформовані у художню дійсність і становлять із нею єдине ціле. В основі твору – художньо-документальна історія про національне подвижництво реальної родини Соколовських із Житомирщини, яка в 1917–1920-х років брала участь у повстанському русі. Брати Соколовські, а потім їхня сестра, взяли на себе місію бути провідниками та ідейними натхненниками повстанського опору загарбницькій більшовицькій армії. Як і в романі «Чорний Ворон», письменник послуговується численними документальними матеріалами (архівні документи, спогади, епістолярій тощо), що уможливило дотримання історичної правди про постать головної героїні, отаманші Марусі, та про події 1917–1920 років загалом. Зокрема, в авторській післямові В. Шкляр відзначив роль листів у моделюванні образу Марусі («Під час написання роману я отримував листи з Житомирщини, Київщини, Вінниччини [...]. І це були оповіді не про збірний образ Марусі (знаємо не про одну отаманшу під таким ім'ям), а саме про тебе, Олександрю Соколовську» [7, с. 309]).

На основі документів у романі відображено боротьбу з більшовиками армій УНР та УГА, підкреслено участь повстанських загонів у національно-визвольному русі, відтворено соціальний і політичний контекст означеного періоду. Відсутність організованої військової сили, сильної армії була однією з головних причин трагічної поразки національно-визвольних змагань. «Не мали українці, коли не числити двох куренів УСС, і своєї армії, а про адміністрацію, яка всеціло находилась у ворожих руках, навіть і не згадувати. Тому будувати державу для українців значило – імпровізувати: все творити від початку, від основ і то у воєнному огні та хаосі після розвалу Австро-Угорщини» [1, с. 64–65], – констатує історик українсько-польської війни 1918–1919 рр. Антін Крезуб (псевдонім Осипа Думіна – сотника УСС і армії УНР, члена УВО). Авторіві вдалося відобразити широке, масштабне епічне

полотно її боротьби та партизанських загонів із більшовиками, відтворити трагізм і невідворотність неминучості кровопролиття, загибелі безлічі українців, перейнятих національною ідеєю.

Письменник зумів майстерно поєднати важливу і актуальну проблематику, історичну достовірність, психологізм із гостросюжетністю й авантюрно-пригодницьким началом, забезпечивши цим своїм творам статус бестселерів.

Отже, історична концепція В. Шкляра, основою якої є розуміння історичної пам'яті як духовного первня народу та націєтворчого чинника, а зв'язку часів як умови еволюції суспільства, знайшла вдалу реалізацію в романній формі, засвідчивши тим самим актуальність жанру історичного роману, його важливість для сучасного реципієнта.

Література

1. Крезуб А. Нарис історії українсько-польської війни 1918–1919; друге вид. Нью-Йорк : Око, 1966. 180 с.
2. Літературний компас. Ярослав Голобородько про Василя Шкляра. URL : <http://blog.lib.kherson.ua/goloborodko-pro-vasilya-shklyara.htm>.
3. Пономаренко В. Поетика та проблематика романів «Чорний ворон» («Залишенець») та «Маруся» Василя Шкляра : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 20 с.
4. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. Москва, 1999. 334 с.
5. Філоненко С. Історія в тренді: автор і читач іще зустрінуться. URL : <http://litakcent.com/2017/12/03/istoriya-v-trendi-avtor-ichitach-ishhe-zustrinutsya/> (дата звернення: 10.06.2018).
6. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 384 с.

7. Шкляр В. Маруся : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 320 с.

Салюк Максим – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: історія української літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Юлія Максимова

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Віннічук А. П.

ВНУТРІШНІЙ ПСИХОЛОГІЗМ ЯК ХУДОЖНЯ ДОМІНАНТА НОВЕЛИ «АННА-МАРІЯ» МАРІЇ МАТІОС

Перша із циклу «Одкровення» новела «Анна-Марія» – взірць зображення тонкого внутрішнього психологізму на тлі бурхливих реальних подій. Осмислення цього твору – захоплива мандрівка до глибин людської мудрості. Автор, відстежуючи долю персонажів, розкриває перед читачем одвічні закони життя, пояснює, що їх незнання призводить до негативних наслідків у майбутньому. Аналіз особливостей психологізму новели і стане **метою** розвідки.

Описані в новелі події відбуваються в рідному селі Марії Матіос Розтоках на Буковині. У творі зображено передумови одруження головного героя Іларія з Анною Гафтиняковою. Автор засуджує розгульний спосіб життя й наголошує на тому, що «закон бумеранга» завжди працює безпомилково і кожен у результаті власних дій отримає те, на що заслуговує. Проблематика кохання переплітається із питанням вибору: головний герой закоханий в Анну, тому вирішив тримати «добровільний восьмижитневий піст» [1, с. 190], щоб таким чином очиститись від гріхів. Крім того, письменницю непокоїть доля жінки в суспільстві. На